

Ks. Edward Zawiszewski, Pelplin

KSIĘGI KRONIK — APOLOGIA CZY HISTORIA!

Skrupulatne powoływanie się na źródła wywołuje wrażenie jakoby autor Ksiąg Kronik zamierzał opracować dzieło ściśle historyczne. Dokładniejsza jednak analiza wykazuje poważne niedociągnięcia w przedstawieniu przez niego faktów historycznych. Wiele z nich bowiem pomija milczeniem, niektóre zaś przedstawia w innym porządku i w innym naświetleniu a niżeli Księgi Samuela i Królewskie¹. Nie można więc zaprzeczyć, że w opracowaniu swego dzieła nie był on wolny od pewnej tendencyjności. I stosunkowo łatwo możemy zauważyć, kierujące nim zasadnicze tendencje:

a) idealizacji osoby i dynastii Dawida, b) przychylność dla lewitów i szczególne uwydatnienie świątyni i kultu, c) religijna interpretacja dzieł, zakładająca bezpośrednią ingerencję Boga w dzieje narodu izraelskiego, d) zastosowanie zasady odplaty w historii².

Klasyycznym przykładem jego metod jest opis historii Dawida, gdzie zamilcza się wydarzenia, rzucające cień na osobę tego władcy, jak cudzołóstwo króla, czy sprawa Absaloma. Cechy pozytywne zostają tak silnie uwydatnione, że w naświetleniu Ksiąg Kronik Dawid urasta do rangi drugiego Mojżesza³. On też jest tu najważniejszą osobistością, od której rozpoczyna się właściwa historia⁴. Obszernie więc przedstawia dokonaną przez Dawida organizację kultu i życia religijnego oraz mocno uwydatnia, że z Dawidem, jakby z drugim Mojżeszem, zawarł Bóg jakby drugie przymierze, dając mu obietnice wiecznego trwania jego dynastii, przy czym królestwo Dawida zostaje tu utożsamione z królestwem Jahwe (1 Krn 17, 14; 2 Krn 7, 16).

Druga tendencja Kronikarza: szczególne upodobanie dla spraw świątyni i kultu przejawia się wielokroć przy opisywaniu poszczególnych królów, gdzie miarą oceny ich działalności jest przede wszystkim ich stosunek do świątyni i spraw religii Mojżeszowej. Odnosi się wprost wrażenie, że dla autora Ksiąg Kronik jedyną ważną dziedziną życia narodu i państwa jest dziedzina religii. Najdonioślejszym zaś wydarzeniem w dziejach historii izraelskiej jest

¹ Szczegółowe zestawienie zmian zob. J. Kruszyński, *Dwie Księgi Paralipomenon*, Pismo św. St. Test., Lublin 1939, 10—13.

² Zob. H. Höpfl, *Introductio specialis in V. T.*, Neapoli 1963,⁶ 246—249; O. Eissfeldt, *Einleitung in das A. T.*, Tübingen 1964, 726—730.

³ Zob. G. J. Botterweck, *Zur Eigenart der chronistischen David-Geschichten*, Th Q 136 (1956) 402—435; G. Wilda, *Das Königsbild des chronistischen Geschichtswerkes*, Bonn 1958.

⁴ Również genealogia początkowych rozdziałów Ksiąg Kronik osiąga swój punkt kulminacyjny w rodowodzie Dawida.

wybudowanie świątyni dla Jahwe. Sprawom tym poświęca on bowiem najwięcej miejsca i szeroko opisuje przygotowawcze prace Dawida, dzieło budowy przez Salomona i końcowe poświęcenie świątyni, a także organizację kapłanów i lewitów (1 Krn 17, 1—2. 21; 23—26; 2 Krn 2—7).

Trzecia tendencja Kronikarza: bezpośrednia ingerencja Boga w dzieje Izraela przejawia się w samym sposobie ujmowania wydarzeń, a niekiedy w specjalnie przytoczonym oświadczeniu. Tak np. opowiada, że *Bóg pobił Jeroboama i dał zwycięstwo Abiaszowi judzkiemu, skoro tylko judejczycy pomodlili się, a kapłani zatrąbili w trąby* (2 Krn 13, 13—20). Podobnie opisuje szereg innych wydarzeń, przypisując je bezpośredniej interwencji Jahwe, wobec której ludziom nie pozostaje nic innego, jak tylko całkowicie zaufać Bogu, zachowywać Prawo i modlić się o pomoc (2 Krn 14, 10; 20, 5—30; 32, 20; 33, 12—16).

Czwarta wreszcie tendencja czyli zastosowanie zasady odpłaty w historii znajduje częste zastosowanie w ocenie poszczególnych królów. Dobrzy królowie, wierni Prawu, otrzymują błogosławieństwo i wszystko układa się im pomyślnie, a nieszczęścia, klęski wojenne i choroby spotykają złych i niewiernych, przy czym jako szczególnie ciężkie ocenia wykroczenia przeciwko kapłanom i prorokom (2 Krn 16, 10; 24, 20—21; 25, 16). Tak więc zgubę Saula tłumaczy się jego nieposłuszeństwem wobec Jahwe i zasięgnięciem rady u wróżki (1 Krn 10, 13), a najazd faraona Sziszaka odstępem Roboama. Odwrócenie zaś klęski i późniejsza pomyślność znajduje wytłumaczenie w tym, że na upomnienie proroka Szemajasza, król z ludem ukorzyli się i pokutowali (2 Krn 12, 1—12). Podobne przyczyną zniszczenia floty Józafata było zawarcie niedozwolonego przymierza z Ochozjaszem izraelskim (2 Krn 20, 35—37).

Kierując się powyższymi tendencjami Autor Kronik dobrowolnie poświęca ścisłość historyką na rzecz apoglety, panegrysty i teologa⁵, przyjmując metodę autorów midraszów⁶. Nic w tym dziwnego jeśli zdamy sobie sprawę, że midrasz, jako specjalny rodzaj literacki, znajduje szerokie zastosowanie w literaturze żydowskiej poza biblijnej i biblijnej. Stosowanie bowiem do religijnego znaczenia czasownika *darasz = radzić się bóstwa*⁷ midrasz określa metodę aktualizacji Słowa Bożego. Dawne teksty Pisma św. odczytuje się na nowo w aspekcie pojęć i ducha współczesnej epoki i współczesnych potrzeb. Wynika to z przekonania o ponadczasowym znaczeniu Słowa Bożego,

⁵ H. Lusseau, *Les livres des Chroniques, Introduction à la Bible*, Tournai 1959², 726.

⁶ Słowo midrasz zachodzi dwukrotnie w tekście hebrajskim Ksiąg Kronik: 2 Krn 13, 22; i 24, 27.

⁷ Zob. Fr. Zorell, *Lexicon Hebraicum et Aramaicum V. T.*, Roma, 1955, 180 n.

które odnosi się do wszystkich spraw życia i przekracza wszelkie granice czasu. Stąd też w każdej epoce można i należy szukać w Piśmie św. odpowiedzi na aktualne problemy.

Egzegeza midraszowa nie polega zatem na dążeniu do odtworzenia obiektywnego, ponadczasowego znaczenia treści wypowiedzi biblijnych, ani też na dążeniu do odtwarzania obiektywnego obrazu danego środowiska biblijnego z okresu powstania jakiejś księgi, lecz wprost przeciwnie na umieszczeniu treści Ksiąg biblijnych w warunkach epoki współczesnej dla konkretnego człowieka. Nie idzie tu także o wyszukiwanie sensu zamierzonego przez Autorów biblijnych, lecz raczej o zgromadzenie tekstów i rozważanie ich w najbardziej różnorodnych, możliwych ujęciach, odpowiadających różnorodnym sytuacjom życia. Słowo Boże zawiera bowiem pełnię wiedzy i mądrości. Należy zatem czerpać z niego, zgłębiać je swoim umysłem i ożywiać nim swoją wyobraźnię. Na tym też właśnie polega poszukiwawcza i odkrywczą praca autorów midraszy. Z konieczności też przybiera ona bardzo szeroki i różnorodny zakres, ogarniając szeroki wachlarz aspektów: historyczny, filozoficzny, jurydyczny czy mistyczny.

Opracowanie midraszowe możemy odnaleźć we wielu rodzajach Ksiąg biblijnych, a bardziej jeszcze w pismach apokryficznych i w tekstach z Qumran⁸. Trudno powiedzieć, o ile Kronikarz przyczynił się do rozwoju tego rodzaju literackiego, ale niewątpliwie należy on do wybitniejszych jego propagatorów. Większą jednak trudność sprawia pytanie, w jakim stopniu jego opracowanie zachowuje obiektywność historyczną.

W rozwiązaniu powyższego problemu należy unikać zarówno zbyt niedoceniań jak i zbytniego przeceniania historycznej wiarygodności Kronik. Należy bowiem podkreślić, że Autor korzystał z poważnych źródeł, chociaż opracował je pod wpływem kół prorockich i kapłańskich oraz kręgów deuteronomicznych. Wpływowi kół kapłańsko-prorockich należy przypisać idealizację dynastii Dawida, jako idealnej realizacji teokracji oraz szczególnie podkreślenie znaczenia świątyni i kultu. Z kręgów deuteronomicznych natomiast wywodzi się zalecanie idei braterstwa, pokoju i radości w społeczności wyłącznie jahwistycznej a także teksty przemówień proroków zamieszczone w księgach⁹. Podkreślanie natomiast bezpośredniej interwencji Jahwe w dziejach Izraela oraz stosowanie do historii zasady

⁸ Zob. E. Vogt, *Volunen Midras Geneseos ex Qumran*, Bb 37 (1956) 263; por. R. Bloch, *Midrash*, DBS, V, (1957) 1263—1283; P. Grelot, *L'exegese biblique dans le Judaïsme, Introduction à la Bible*, dz. cyt. 173—178; J. L. Seeligmann, *Voraussetzungen der Midraschexegese*, VTS 1 (1953) 150—181.

⁹ Zob. H. Höpfl, dz. cyt., 250; O. Eissfeldt, dz. cyt., 731—732.

odpłaty nie znamionuje wpływu jakichś kół czy odrębnych kręgów ideowych, jako wspólne wielu opracowaniom biblijnym¹⁰.

Większość faktów opisał Kronikarz prawdopodobnie na podstawie źródeł, z których korzystał autor ksiąg królewskich, a których wiarygodność znalazła potwierdzenie w wielu dokumentach poza biblijnych¹¹. Dysponował jednak także własnym materiałem faktograficznym. Dotyczy to takich szczegółów, jak wzmianka o obwarowaniu miast w Judei przez Roboama (2 Krn 11, 5—12), zamordowanie Ochozjasza przez Jehu (2 Krn 22, 7—9), zburzenie miast filistyńskich i obwarowanie Jerozolimy przez Ozjasza (2 Krn 26, 6.9.) pomyślność gospodarza i zwycięstwa Jotama (2 Krn 27, 3—6), inwazja Edomitów i filistyńców za Achaza (2 Krn 28, 17n), pogrzeby Asy i Ezechiasza (2 Krn 16, 14; 33, 33), okoliczności śmierci Jozjasza w walce z faraonem Nechao (2 Krn 35, 20—25). Należą tu również dodatki Kronikarza do spisu bohaterów Dawida (1 Krn 11, 41b—45), do genealogii (1 Krn rozdz. 1—9; 2 Krn 11, 18—23; 13, 21), a także obszerniejszy opis budowy podziemnego kanału przez Ezechiasza (2 Krn 32, 30 z 4 Krl 20, 20). Wprawdzie Kronikarz nie podaje źródeł, z których zaczerpnął powyższe szczegóły, ale nie mamy powodu wątpić w ich wiarygodność. Potwierdza ją przede wszystkim zgodność z kontekstem, a nie jest wykluczone, że z tych samych dokumentów wydobyl on szczegóły niewykorzystane przez autora ksiąg królewskich albo też znalazł inne recenzje tych dokumentów¹². Poza tym wiarygodność odnośnych szczegółów potwierdzają dokumenty poza biblijne, jak napisy z Karnaku odnośnie inwazji Sziszaka¹³ oraz napisy Asarhadona i Asurbanipala odnośnie króla Manassea (2 Krn 33, 11—13).

Uwzględniając powyższe dane mimo tendencji apologetycznych Autora możemy przyjąć historyczność przedstawionych przez Kronikarza faktów, tymbardziej, że musiał on liczyć się z wymaganiami swoich rodaków. Religia izraelska opiera się bowiem mocno na bazie historii i zlekceważenie rzeczowo-historycznego nastawienia jej wyznawców mogło by prowadzić do odrzucenia dzieła Kronikarza¹⁴. Tymczasem Autorowi Kronik zależało na przyjęciu jego dzieła. Pisał bowiem dla ludzi, którzy po powrocie z niewoli tworzyli nowe formy życia narodu w warunkach bardzo ciężkich, kiedy nie tylko

¹⁰ Por. Księgi historyczne Pisma św.

¹¹ Por. J. Heuschen, *De historische waarde de boeken Samuel*, RER 32 (1945) 262—272; W. F. Albright, *The Archeology of Palestine*, Marmondsworth 1960, 219—237.

¹² Por. 1 Krn 5, 17; Ezd 2, 62. Zob. H. Höpfl, *dz. cyt.*, 210—213, 230—235. G. Richter, *Untersuchungen zu den Geschlechtsregistern der Chronik*, ZAW 34 (1914) 107—141, 49 (1931) 260—270, 50 (1932) 130—141.

¹³ 2 Krn, 12, 2—11. Zob. Z. Ziółkowski, *Najazd Faraona Szeszonka I na Palestynę*, Ruch Bibl. 20 (1967) 219—227; 2 Krn 33, 11—13.

¹⁴ Zob. H. Lusseau, *dz. cyt.*, 724.

bieda materialna i nienawiść wrogów paraliżowały najlepsze wysiłki, lecz także zniechęcenie i zwątpienie w sens dzieła odbierały entuzjazm i siły. Dlatego też nie zależy mu na przedstawieniu całej historii Izraela, ale w tej historii podkreśla to, co było podstawą istnienia i pomyślności narodu: wierność Jahwe poprzez prawowity kult religijny.

Drobiazgowe zaś genealogie zebrane tak skrupulatnie przez Kronikarza pełnią rolę łańcucha spletającego dawne, najlepsze tradycje narodowe z nową rzeczywistością, wykazując tożsamość repatriantów judejskich z ich przodkami oraz ich nieprzedawnione prawo do ziemi Ojców¹⁵.

Powyższa metoda podyktowana została trzeźwą oceną sytuacji, kiedy Judejczycy, po powrocie z niewoli, zdali sobie sprawę, że zrezygnować trzeba z jakichś politycznych rozwiązań, a religia została jedyną więzią i siłą narodu pozbawionego samodzielności politycznej. Kronikarza wiąże tu pewne pokrewieństwo duchowe z Prorokami, którzy również ujmowali losy narodu w oparciu o Boga. Ta jednak zachodzi między nimi różnica, że Prorocy wybiegali przepowiedniami w przyszłość, a Kronikarz udawadnia swoją tezę konkretnymi przykładami z przeszłości Izraela¹⁶.

Pelplin

Ks. EDWARD ZAWISZEWSKI

Józef Reczek, Kraków

POLSKIE WIERSZOWANE PRZEKŁADY PISMA ŚWIĘTEGO

1. STAROPOLSKIE URYWKI WIERSZOWANE PSALMÓW

Polskie przekłady wierszem poszczególnych ksiąg Pisma świętego, lub jego całości nie znalazły jak dotąd swojego monografisty. Dwie można podać tego stanu rzeczy przyczyny. Z jednej strony bibliściowie zawsze interesują przede wszystkim teksty oryginalne a dopiero wtórnie przekłady i to wierne; zaś wśród przekładów wierszem z trudem dałoby się wyszukać kilka takich, które mogłyby przy sobie mieć przydawkę „wierny”. Z drugiej natomiast strony przekłady rozpatrywane jako dzieło literackie ustępują z zasady twórcy oryginalnym.

¹⁵ Zob. J. K r u s z y ń s k i, *dz. cyt.*, 15.

¹⁶ Por. J. K r u s z y ń s k i, *dz. cyt.*, 18.